

## Primii ani

Eu și familia mea am ajuns la Turda în August 1941 și nu de voie, ci de nevoie! Până atunci trăiam în comuna Zaul de Câmpie (în fostul județ Turda) împreună cu bunicul Samuel și bunica Hermina, părinții tatălui meu. Bunicul era comerciant și avea un mic magazin universal; tata se ocupa cu comerțul de cereale. Situația noastră economică era bună.

În vara anului 1941, guvernul fascist antonescian a decretat mai multe legi cu caracter antisemit. Una din ele prevedea că evreii trebuie să fie concentrați în orașele de reședință ale județelor unde trăiau. Autoritățile locale ne-au acordat 72 de ore pentru a ne face bagajele și pentru a părăsi localitatea. Așa am ajuns la Turda.

Imediat după sosire, am fost transportați la "ghetto": un teritoriu îngrădit, în incinta unei mori, care ieșise demult din funcțiune. Erau acolo încă câteva sute de coreligionari, refugiați ca și noi, din toate colțurile județului. Cam după o săptămână, autoritățile locale ne-au permis să ieșim din "ghetto" și să ne căutăm locuințe în oraș. Părinții mei au găsit o mică locuință de închiriat pe strada Zamfirescu Nr.5. Locuința era compusă doar dintr-o singură cameră și o mică bucătărie. Dependențe nu erau. Proprietarii casei, doamna și domnul Velker, erau foarte simpatici și cumsecade. Pe mine mă iubeau în mod deosebit.

Scurt timp după ce ne-am mutat în noua noastră locuință, tata a fost luat la muncă forțată. Bunicul, bunica, mama și eu am rămas acasă. Bunica era foarte bolnavă și zăcea aproape tot timpul în pat. Spre norocul nostru, mama mea, pe lângă faptul că era o gospodină exemplară, era și o croitoreasă de prim rang! În scurt timp și-a făcut o clientelă destul de mare și câștiga destul pentru a întreține familia. Bunicul făcea cumpărăturile necesare casei, dar se ocupa și de educația mea. Deseori mă lua la plimbare. Aveam două locuri preferate: parcul orașenesc și părculețul de lângă statuia lui Dr. Ioan Rațiu.

Dealurile care înconjoară Turda sunt foarte prielnice viticulturii. Familia Velker avea în posesia ei cam o jumătate de hectar de vie. Vinul lor era cunoscut și apreciat. "Comoara" cea mare a familiei era compusă din cele opt butoaie mari de vin aflate în pivniță. Când soția nu era acasă, domnul Velker obișnuia să-și viziteze "comoara" pentru a trage bine la măsea. Eu îl vedeam câteodată coborând în pivniță și știam bine cu ce scop. Domnul Velker mă privea și el, apoi își punea degetul arătător la buze, semn că-mi cerea să tac, să nu divulg nimănui "secretul". Câteodată mă "mituia" cu un măr sau o ciorchină de struguri.

\* \* \*

Din toată perioada celui de al doilea război mondial, cred că anul 1944 a fost cel mai greu pentru evreii din România. Evreii din Transilvania de nord (anexată Ungariei conform dictatului de la Viena din 1940) au fost deportați în lagărele de concentrație din Auschwitz. Majoritatea au pierit acolo.

Obersturmbahnführer Adolf Eichman, "specialistul" nazist în "soluția finală a problemei evreiești" a ajuns și în România pentru a organiza în mod rapid și eficient transportul evreilor în lagărele de concentrație și exterminare din Polonia. Mulți se întrebă și azi, ce rost mai avea această acțiune în 1944, când era deja clar că Germania va pierde războiul ?

Spre fericire, guvernul României a înțeles bine situația și a hotărât să părăsească "axa", alăturându-se Coaliției Antinaziste. Mai mult, guvernul României a declarat război Germaniei naziste. Dar Germania încă nu era învinsă! Au trecut încă zece luni de lupte grele până când Coaliția a reușit să o răpună.

În luna August au început luptele pentru eliberarea Transilvaniei. Armata română participa deja în aceste lupte, alături de armata sovietică. Specialiștii în istoria celui de al doilea război mondial, sunt de acord că dintre toate bătăliile care au avut loc pe pământul Transilvaniei, cea de la Turda a fost cea mai grea, cea mai crâncenă. Bătălia a durat cam trei săptămâni. Trupele germane, situate la nord-vest de oraș, se luptau înverșunat pentru a opri avansarea armatei sovietice și române care veneau din sud și din est.

Fiecare dimineață începea cu bombardamente grele de artilerie. Era iadul pe pământ! Populația civilă era mai tot timpul în adăpost. Adăpostul nostru era, bineînțeles, pivnița (cea cu butoaiile de vin). Multe din clădirile orașului au fost avariate; altele complet distruse. Ca prin minune, casa noastră a rămas intactă!

La începutul lunii septembrie, armata germană s-a retras și unități ale armatei sovietice au intrat în oraș. Cu toții am răsuflat bucuroși și ușurați! Dar domnul Velker era de două ori bucuros: întâi, pentru că am fost eliberați și în al doilea rând pentru noile perspective de afaceri. Auzise el că rușii sunt mari "amatori" de băuturi alcoolice și era ferm convins că va face bani buni prin vânzarea sutelor de litri de vin pe care le avea în pivniță. Dar, precum zice vechiul proverb, "socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg!"

Într-o seară, târziu, un grup de vreo 50 de soldați sovietici au forțat poarta casei și au intrat în curte; apoi s-au îndreptat spre pivniță. Se pare că știau exact locul unde se aflau butoaiile cu vin. Bietul domnul Velker a rămas cu gura căscată, dar nu s-a împotrivit și nici nu a protestat și bine a făcut, căci altfel și-ar fi riscat viața!

Rușii au coborât în pivniță și în decurs de trei ore au "terminat" totul.

\* \* \*

Bunica Hermina a decedat scurt timp după eliberare. Peste vreo lună, tata s-a întors acasă, eliberat de la munca forțată. Pe bunicul Samuel îl frământa doar un singur gând: să ne întoarcem cât mai repede la casa noastră din Zaul de Câmpie. Dar tata a declarat în mod categoric: "Nu!" Tata avea probabil o bună intuiție și "simțea" că ceea ce a fost, nu va mai fi ! Așa că am rămas la Turda. În decursul anilor s-a dovedit că tata a avut deplină dreptate!

În primăvara anului 1945 ne-am mutat într-o altă locuință, pe strada Dr. Ioan Rațiu Nr. 30. Față de locuința noastră de pe strada Zamfirescu, noua noastră locuință era un adevărat "palat": avea patru camere + bucătărie + dependințe! Tata a început să lucreze, mama continua cu croitoria și situația noastră economică s-a ameliorat în mod simțitor.

În octombrie 1945 am avut o mare surpriză! Cele trei surori ale mamei: Klari, Eva și Bori s-au întors de la Auschwitz! Familia mamei locuia la Târgu-Mureș (oraș anexat Ungariei conform Dictatului de la Viena din 1940) și noi știam bine că întreaga populație evreiască din acest oraș a fost deportată la Auschwitz.

Cred că a trecut cel puțin o oră până când mama și cele trei surori au revenit din șoc. "Și unde sunt părinții?" a întrebat mama. În loc de răspuns, cele trei surori au izbucnit în plâns. Un plâns zguduitor, care-ți sfâșia inima! A trecut încă o oră până când s-au mai liniștit și erau din nou în stare să vorbească.

Atunci am aflat că bunica Janka și bunicul Moritz au fost uciși în camerele de gazare din Auschwitz încă în prima zi, imediat după sosire.

*Va urma.*

## **Amintiri din Turda**

Partea I

[http://www.bjt2006.org/TR\\_Turda1\\_0312.pdf](http://www.bjt2006.org/TR_Turda1_0312.pdf)